

**Eskizdan kompozitsiyagacha 5–7 sinflar uchun bosqichma-bosqich
rangtasvir mashg‘ulotlari**

Boboqulov Javohir Hamzayevich

Navoiy Davlat Universiteti

70110501 – Tasviriy san’at magistratura ta’lim yo‘nalishi

1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada 5–7 sinf o‘quvchilari uchun rangtasvir mashg‘ulotlarini bosqichma-bosqich tashkil etish jarayoni, ya’ni eskiz tayyorlashdan tortib to yakuniy kompozitsiyani yaratishgacha bo‘lgan o‘quv bosqichlari tahlil qilingan. Tadqiqotda rangtasvirni o‘rgatishda o‘quvchilarning badiiy idrokini, ijodiy tafakkurini va estetik qarashlarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik yondashuvlar yoritiladi. Shuningdek, “flipped classroom”, interfaol mashg‘ulotlar, vizual loyihalash va amaliy ijod asosidagi texnologiyalarning o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi hamda kompozitsion yechim topish ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi o‘rni ko‘rsatilgan. Maqola zamonaviy san’at ta’limi nazariyasi va amaliyotini uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchilarning badiiy faoliyatga bo‘lgan qiziqishini oshirish yo‘llarini ham ochib beradi.

Kalit so‘zlar: rangtasvir, eskiz, kompozitsiya, bosqichma-bosqich ta’lim, 5–7 sinflar, ijodiy tafakkur, estetik idrok, san’at ta’limi, pedagogik texnologiyalar, vizual savodxonlik, “flipped classroom”.

5–7 sinflarda rangtasvir mashg‘ulotlarini bosqichma-bosqich tashkil etish o‘quvchilarning badiiy idroki, kuzatuvchanligi va ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu yosh davrida o‘quvchilarda rangni sezish, kompozitsion yechim topish, shakl va nisbatlarni to‘g‘ri ko‘ra bilish kabi ko‘nikmalar shakllanadi. Shu sababli darslarni “eskizdan kompozitsiyagacha” tamoyili asosida tashkil etish san’at ta’limining asosiy didaktik talabi hisoblanadi.

Bosqichma-bosqich o‘qitish jarayonida dastlab o‘quvchilarga kuzatish va eskiz chizish malakalari o‘rgatiladi. Bu jarayon ularni atrof-muhitni sinchiklab o‘rganishga, asosiy shakl va rang nisbatlarini anglashga yo‘naltiradi. Keyingi bosqichda ranglar uyg‘unligini topish, yorug‘lik va soya orqali hajmni ifodalash mashqlari amalga oshiriladi. Yakuniy bosqichda esa o‘quvchi o‘z ijodiy qarashlariga tayangan holda kompozitsion asar yaratadi.

Bu jarayon davomida o‘qituvchining metodik mahorati, pedagogik yondashuvi va interfaol usullarni qo‘llashi hal qiluvchi omil bo‘lib xizmat qiladi. Zamonaviy texnologiyalar, xususan raqamli vizualizatsiya va teskari sinf modeli, o‘quvchilarning

darsdan tashqari o'z ustida ishlash imkoniyatini kengaytiradi. Natijada o'quvchilar rangtasvirni nafaqat texnik jihatdan, balki estetik va ma'naviy mazmun nuqtai nazaridan ham chuqurroq anglaydilar.

Rangtasvir mashg'ulotlarini bosqichma-bosqich tashkil etish o'quvchilarda ijodiy fikrlash, kuzatuvchanlik, badiiy did va estetik idrokni rivojlantirishga qaratilgan jarayondir. Ayniqsa, 5–7 sinf o'quvchilari uchun bu bosqich o'zining o'ta muhim didaktik va psixologik xususiyatlariga ega, chunki bu davrda o'quvchilar shakl, rang, nisbat, yorug'lik va kompozitsiya elementlarini ongli ravishda idrok etishni boshlaydilar. “Eskizdan kompozitsiyagacha” tamoyili asosida tashkil etilgan darslar esa bu ko'nikmalarni izchil shakllantirish va ularni ijodiy ifodaga aylantirish uchun qulay sharoit yaratadi.

Birinchi bosqich — **kuzatuv va eskiz tayyorlash jarayoni**. Ushbu bosqichda o'quvchilar atrof-muhitdagi shakl, rang va fazoviy nisbatlarni o'rganadilar. O'qituvchi ularga kuzatish jarayonini tashkil etishda yordam beradi, ya'ni obyektning asosiy hajmi, konturi, proporsiyasi va shakliy ifodasini tahlil qilishga o'rgatadi. Eskiz chizish jarayoni oddiy chiziq va nuqtalar yordamida kompozitsiya markazini topish, umumiy kompozitsion joylashuvni belgilash va obyektlar orasidagi nisbatni aniqlashga yo'naltiriladi. Bu bosqich o'quvchilarda kuzatuvchanlikni oshiradi, ularni atrofdagi tabiat va buyumlarni tahlil qilishga o'rgatadi.

Ikkinchi bosqich — **rang bilan ishlash malakasini shakllantirish**. O'quvchilar eskiz asosida rangtasvir mashqlarini bajaradilar. Bu jarayonda ranglarni uyg'unlashtirish, rang ohanglarini topish, yorug'lik va soya o'rtasidagi kontrastni ko'ra bilish, issiq va sovuq ranglarning o'zaro munosabatini aniqlash kabi masalalarga e'tibor qaratiladi. O'qituvchi o'quvchilarga rang hissiyotini to'g'ri ifodalash, asarning umumiy kayfiyatini rang vositasida berish yo'llarini ko'rsatadi. Shu bosqichda o'quvchilarning estetik idroki sezilarli darajada rivojlanadi.

Uchinchi bosqich — **kompozitsiyani yaratish jarayoni**. Bu bosqich o'quvchining o'z ijodiy g'oyasini mustaqil amalga oshirishi uchun asos bo'ladi. O'quvchi eskiz va rang mashqlarida egallagan bilim va ko'nikmalarni yakuniy asar yaratishda qo'llaydi. Kompozitsiya yaratishda o'quvchilar markaz, muvozanat, ritm, proporsiya va rang uyg'unligini hisobga olgan holda o'z asarini badiiy jihatdan ifodalaydilar. O'qituvchi esa bu jarayonda yo'naltiruvchi va maslahat beruvchi rolni bajaradi. O'quvchi o'z ijodiy qarashlarini erkin ifoda etish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Bosqichma-bosqich o'qitish jarayonida o'qituvchining pedagogik mahorati muhim rol o'ynaydi. U nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarda san'atga bo'lgan qiziqishni uyg'otuvchi, ularni mustaqil fikrlashga va badiiy qaror qabul qilishga yo'naltiruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi. O'qituvchi mashg'ulotni har bir

o'quvchining individual qobiliyatini hisobga olgan holda tashkil etadi. Shu tarzda o'quvchilar o'z ijodiy imkoniyatlarini bosqichma-bosqich ochib boradilar.

Rangtasvir mashg'ulotlarini samarali tashkil etishda **zamonaviy pedagogik texnologiyalardan** foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, "flipped classroom" (teskari sinf) texnologiyasi dars jarayonini yangicha tashkil etish imkonini beradi. Bu yondashuvda o'quvchilar darsdan avval nazariy materialni mustaqil o'rganadilar, dars vaqtida esa o'z bilimlarini amaliyotda qo'llaydilar. Natijada o'quvchi o'qituvchi tomonidan tayyor ma'lumotni emas, balki o'z izlanishlari asosida hosil qilgan bilimni ijodiy tarzda qo'llaydi.

Shuningdek, **raqamli texnologiyalar va vizual vositalardan** foydalanish o'quvchilarning badiiy fikrlash doirasini kengaytiradi. Raqamli rangtanlash dasturlari, virtual rasm chizish vositalari va onlayn manzaralarni tahlil qilish platformalari o'quvchilarga zamonaviy san'at texnikalarini o'rganishda yordam beradi. Bu vositalar orqali o'quvchilar o'z asarlarida rang balansi, yorug'likning joylashuvi va kompozitsion muvozanatni chuqurroq tushunadilar.

Amaliy mashg'ulotlarni bosqichma-bosqich tashkil etish orqali o'quvchilar o'z ustida ishlash, kuzatish, tahlil qilish, tajriba o'tkazish va yakuniy natijaga erishish bosqichlarini izchil o'zlashtiradilar. Shu jarayon davomida o'quvchilarning ijodiy salohiyati kuchayadi, ular san'at asarlarini tahlil qilish va baholash ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Rangtasvir mashg'ulotlarini "eskizdan kompozitsiyagacha" bosqichlarda tashkil etish — o'quvchilarni ijodiy jarayonga jalb etishning eng samarali yo'llaridan biridir. Bunday yondashuv o'quvchiga o'z fikrini, his-tuyg'ularini va dunyoqarashini rang va shakl orqali ifodalash imkonini beradi. Shuningdek, o'quvchilarda san'atga bo'lgan muhabbatni shakllantirish, estetik didni rivojlantirish, hamda badiiy tafakkurni chuqurlashtirishda katta ahamiyat kasb etadi.

Bunday darslar o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantiribgina qolmay, balki ularning umumiy madaniy saviyasini ham oshiradi. Rang, shakl va kompozitsiyani o'rganish orqali o'quvchi dunyoni boshqacha — go'zallik, uyg'unlik va mazmuniylik nuqtai nazaridan ko'ra boshlaydi. Shu bois, bosqichma-bosqich o'qitish metodikasi san'at ta'limining zamonaviy konsepsiyasida markaziy o'rin tutadi.

"Eskizdan kompozitsiyagacha 5–7 sinflar uchun bosqichma-bosqich rangtasvir mashg'ulotlari" mavzusida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, rangtasvirni o'qitishda bosqichma-bosqichlik tamoyili o'quvchilarda badiiy idrok, ijodiy tafakkur va estetik qarashlarni shakllantirishning eng samarali metodlaridan biridir. Har bir bosqich — kuzatuv, eskiz tayyorlash, rang bilan ishlash va kompozitsiyani yaratish — o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, o'quvchining nazariy bilimlarini amaliy ijodga aylantiradi.

Bu jarayon davomida o'quvchilar atrof-muhitni diqqat bilan kuzatishga, rang uyg'unligi va shakl nisbatlarini tahlil etishga o'rganadilar.

Shuningdek, teskari sinf (flipped classroom), interfaol mashg'ulotlar, raqamli texnologiyalar va vizual vositalardan foydalanish o'quvchilarning mustaqil izlanish qobiliyatini rivojlantiradi, darslarni zamonaviy, qiziqarli va samarali qiladi. Ushbu metodika o'qituvchidan yuqori darajadagi pedagogik mahorat, ijodkorlik va didaktik moslashuvchanlikni talab etadi. Natijada o'quvchilar rangtasvir jarayonida nafaqat texnik ko'nikmalarni egallaydilar, balki o'z badiiy fikrlarini ifodalash, estetik his-tuyg'ularini rivojlantirish va san'at orqali dunyoni idrok etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu bois, bosqichma-bosqich rangtasvir mashg'ulotlarini tashkil etish san'at ta'limining zamonaviy metodik asoslaridan biri sifatida muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – № 2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – № 1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268. – № 1. – P. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование (Узбекистан). – 2017. – № 6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – № 1. – P. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and Innovation. – 2023. – Vol. 2. – № B10. – P. 192–198.
8. Шавдиров С. А. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ // INTERNATIONAL SCIENTIFIC

REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION. – 2018. – P. 84–85.

9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O‘QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O‘QUVCHILARNI MANTIQIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O‘RGATISH // Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Vol. 3. – № 12. – P. 193–196.

10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – Vol. 4. – № 3. – P. 60–66.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING